

Fem tusen gods och gårdar

En del Västmanländska hem äger den ofta vältummade och sönderbläddrade boken "Svenska gods och gårdar". Där beskrivs omkring 5 000 av landskapets gårdar i ord och bild.

Utgivningen av serien "Svenska gods och gårdar" startade med en bok om Dalsland 1935 och avslutades drygt tio år senare med den 51:a boken, som handlade om Skåne. Till Västmanland var turen kommen 1940.

Boken var den tjugonde i serien och hade som redaktörer Waldemar von Sydow (1890-1945) och Sten Björkman (1881-1946). Waldemar von Sydow var verkställande direktör på Gumaelius Annonsbyrå i Stockholm och styrelseledamot i Publicistklubben. Han hade tidigare utgivit en bok om annonsens historia i Sverige och hade skrivit ett flertal artiklar i reklamfrågor. Sten Björkman hade ett förflutet som mångårig journalist och var sedan 1931 ansvarig utgivare på Falu-Kuriren i Dalarna. Han författade även ett 15-tal skrifter i nykterhets- och andra sociala frågor. Björkman var bosatt i Uddevalla, där bokförlaget Svenska Gods och Gårdar hade sitt säte.

"Svenska gods och gårdars" tjugonde del upptar jordbruksegendomar i Västmanland med taxeringsvärden på minst 5 000 kronor. Gårdar från och med 10 000 kronors taxeringsvärde och som inte förekommer med illustrationer finns istället sammanförda i en avslutande uppslagsdel, redigerad av Carl-Eric Ohlén (1906-1974).

Insamlandet av uppgifter och bildmaterial var tidsödande för redaktörer och medförfattare. Det innebar betydande kostnader, stor möda och uthållighet.

I västmanlandsdelen inledande artikel har statsgeologen Gunnar Ekström (1891-1961) lämnat en övergripande beskrivning av landskapets geologi. Bebyggelsehistoria och byggnadskultur skildras därefter av landsantikvarie Sven Drakenberg (1904-1979). Han berättar i sin artikel bland annat om Sala, gruvan och de gamla bond- och bergsmansgårdarna på landsbygden. Varje kapitel inleds med en kort beskrivning av den aktuella socknen vid samma tid med uppgifter om invånarantal, jordbruks- och skogsvärden. Därefter följer hundratals sidor med gårdsbeskrivningar.

Värdefulla medarbetare i böckerna var över hela landet socknarnas präster och kommunalmän. De lämnade åtskilliga uppgifter och granskade materialet inför tryckningen på Bohuslänningens Tryckeri.

Otvivelaktigt fyllde "Svenska gods och gårdar" på sin tid en stor funktion som uppslagsbok i praktiskt bruk och som källa till kunskap för den egna hembygden och landskapet. Så här i efterhand kan man dock konstatera att en del felaktiga uppgifter förekommer. Det gäller bl a gårdarnas ålder och namnuppgifter inom ägarfamiljerna.

Det finns historier om hur det gick till när man gjorde urvalet av gårdar till bokverket. En av dem berättar att man gick från gård till gård, ställde upp sin medhavda fotoutrustning och brände av ett par blixtar för att väcka ägarnas uppmärksamhet. Några bilder togs inte. Gårdens folk kom förstås ut och frågade vad det var frågan om. Man talade om att man tog bilder av socknens finaste gårdar och att de skulle användas till ett fantastiskt bokverk. Därmed hade man fångat ägarnas intresse och erbjöd dem att förhandsteckna sig för ett exemplar. Säkert var detta ganska dyrt. Så snart man lyckats med värvningen tog man sina riktiga foton (utan blix) och vandrade vidare till nästa gård.

Anledningen till att fastighetsägarna ville vara med i "Gods och gårdar" och att böckerna ofta är ganska sönderlästa beror till stor del på att det var spännande att bläddra i den, jämföra arealer, taxeringsvärden och djurbestånd. Några tog även tillfället i akt att göra anteckningar om den egna gården för framtida generationer.

Waldemar von Sydows och Sten Björkmans initiativ att genomföra en heltäckande inventering av rikets gårdar och publicera resultatet i bokverket "Svenska gods och gårdar" var ett omfattande företag och en viktig kulturinsats. När västmanlandsdelen lades till handlingarna var man mitt i utgivningen. Tyvärr fick de aldrig se hela arbetet fullbordat. Med bara ett drygt års mellanrum avled de båda redaktörerna i mitten av 1940-talet. De sista delarna hade dock förberetts och en avslutande utgivning genomfördes mycket tack vare den tredje medarbetaren Carl-Erik Ohlén.

I dag är böckerna "Svenska gods och gårdar" eftertraktade på antikvariat och auktioner. Priser på över 2 000 kronor är ingen ovanlighet för exemplar i gott skick. Men numera finns de även överförda till DVD och då kan man få samtliga böcker i serien för en tusenlapp.

Lars Östlund